

Opieka zdrowotna nad uczniami Pielęgniarka szkolna

Aktualna koncepcja profilaktycznej opieki zdrowotnej nad uczniami uważa, że zdrowie jednostki i populacji zależy od wielu czynników pozamedycznych, w tym największym stopniu od statusu ekonomiczno-społecznego rodzin, wsparcia społecznego, środowiska fizycznego i społecznego szkoły. Pracownicy ochrony zdrowia tylko w niewielkim stopniu mogą wpływać na stan zdrowia uczniów. W związku z powyższym uznano, że w ochronie i promocji zdrowia uczniów powinni uczestniczyć:

- **Rodzice**, którzy ponoszą prawną i moralną odpowiedzialność za zdrowie swoich dzieci. Bez ich udziału uczeń ma trudności w przestrzeganiu zaleceń lekarza, czy pielęgniarki szkolnej;
- **Sam uczeń**, który w kontaktach z lekarzami i pielęgniarkami przygotowuje się do przejmowania odpowiedzialności za swoje zdrowie i do roli aktywnego pacjenta – odbiorcy świadczeń zdrowotnych;
- **Szkoła**, która nakładając na uczniów obowiązek uczęszczania do szkoły, powinna stworzyć uczniom właściwe środowisko fizyczne i społeczne oraz dostęp do edukacji zdrowotnej;
- **Pracownicy ochrony zdrowia**, którzy powinni zapewnić uczniom podstawowe świadczenia zdrowotne, uczestniczyć w ich edukacji zdrowotnej oraz wspierać uczniów, ich rodziców i szkołę w rozwiązywaniu problemów zdrowotnych.

Koncepcja ta przeciwstawia się stereotypom, że za zdrowie odpowiedzialni są pracownicy ochrony zdrowia i że tradycyjne badania lekarskie, powtarzane dość często mają wpływ na poprawę zdrowia uczniów w szkole. Badania lekarskie uczniów wykonywane przez różnych lekarzy (nie znających dziecka), bez zgody i obecności rodziców, często wykonywane w pośpiechu, bez zachowania intymności badanych uczniów nie wpływają na poprawę ich stanu zdrowia.

Pielęgniarka szkolna już od ponad 10 lat w większości szkół w Polsce **jest jedynym fachowym pracownikiem z przygotowaniem medycznym**. Pracuje w szkole samodzielnie pełniąc główną rolę w profilaktycznej opiece zdrowotnej nad uczniami.

Zgodnie z posiadanymi kompetencjami odpowiada za kompleksową opiekę zdrowotną nad uczniami oraz **pełni rolę rzecznika zdrowia w szkole, doradcy i konsultanta medycznego** dyrektora szkoły i nauczycieli oraz uczniów i ich rodziców.

Odpowiedzialność dotyczy realizowanych przez nią świadczeń. Podejmuje decyzje i jest odpowiedzialna za konsekwencje swoich decyzji.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2004r. w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej na dziećmi i młodzieżą, określa główne zadania pielęgniarki środowiska nauczania i wychowania, które w szczególności obejmują:

- Wykonywanie i interpretowanie testów przesiewowych;
- Kierowanie postępowaniem poprzesiewowym oraz sprawowanie opieki pielęgniarskiej nad uczniami objętymi tym postępowaniem;
- Organizowanie profilaktycznych badań lekarskich;
- Prowadzenie grupowej profilaktyki fluorkowej;
- Współorganizowanie lub organizowanie i wykonywanie szczepień ochronnych;
- Czynne poradnictwo w zakresie opieki pielęgniarskiej;
- Udział w planowaniu, realizacji i ocenie szkolnego programu edukacji zdrowotnej oraz podejmowanie innych działań w zakresie promocji zdrowia;
- Udzielanie pomocy przedlekarskiej w przypadku nagłych zachorowań, urazów i zatruc;
- Doradztwo dla dyrektora szkoły w sprawie bezpieczeństwa uczniów, organizacji posiłków i warunków sanitarnych w szkole;
- Prowadzenie dokumentacji medycznej uczniów.

Aby zrealizować w/w zadania pielęgniarka szkolna sprawująca profilaktyczną opiekę zdrowotną nad uczniem w współpracuje z:

- Lekarzem podstawowej opieki zdrowotnej sprawującym profilaktyczną opiekę zdrowotną nad uczniem;
- Lekarzem dentystą sprawującym profilaktyczną opiekę zdrowotną nad uczniem;
- Pielęgniarką podstawowej opieki zdrowotnej;
- Rodzicami, opiekunami prawnymi lub faktycznymi;
- Dyrektorem szkoły;
- Radą pedagogiczną;

- Organizacjami i instytucjami działającymi na rzecz dzieci i młodzieży.

W zakresie bezpieczeństwa w szkole pielęgniarka zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2004 pełni rolę doradcy dla dyrektora szkoły w sprawie bezpieczeństwa uczniów, organizacji posiłków i warunków sanitarnych w szkole.

Zadanie to realizuje poprzez:

- okresową kontrolę stanu sanitarno – higienicznego szkoły i jej otoczenia min.: pomieszczeń i pracowni lekcyjnych, stołówki szkolnej, sal gimnastycznych, szatni, sanitariatów, boiska szkolnego;
- współpracę z dyrektorem szkoły w zakresie bezpiecznego stanowiska pracy ucznia dla eliminowania zagrożeń zdrowotnych;
- współpracę z dyrektorem szkoły w zakresie higienicznej organizacji procesu nauczania;
- udzielenie pierwszej pomocy przedlekarskiej oraz podjęcie decyzji zgodnie z kompetencjami i posiadaną wiedzą co do klasyfikacji ciężkości wypadku, ewentualnego wezwania pomocy z zewnątrz oraz zawiadomienia rodziców lub opiekunów prawnych;
- współpracę z dyrektorem szkoły, radą pedagogiczną i pracownikami szkoły w zakresie podnoszenia bezpieczeństwa uczniów w szkole;
- promowanie zdrowia i zachowań prozdrowotnych;
- udzielanie pomocy dyrektorowi w spełnieniu wymogu posiadania w miejscach wyznaczonych odpowiedni wyposażonych apteczek pierwszej pomocy oraz uzupełnianie na bieżąco apteczek szkolnych i przenośnych apteczek szkolnych w leki i środki opatrunkowe zakupione przez dyrektora szkoły;
- opiekę nad dzieckiem, które uległo wypadkowi do czasu przybycia pogotowia ratunkowego lub rodziców (opiekunów).

W roku 2003 Instytut Matki i Dziecka w Warszawie opracował 10 standardów postępowania w profilaktycznej opiece zdrowotnej nad uczniami, sprawowanej przez pielęgniarkę lub higienistkę szkolną.

Poniższa tabela przedstawia standardy postępowania oraz sposób wspierania ich realizacji przez dyrektora szkoły/placówki oświatowo-wychowawczej oraz nauczycieli i wychowawców.

Standard postępowania	Sposób, w jaki dyrekcja szkoły i nauczyciele mogą wspierać realizację standardu
1.Przestrzeganie prawa ucznia do informacji, prywatności, intymności i poszanowania godności osobistej oraz zachowania tajemnicy zawodowej zgodnie z prawami pacjenta	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie warunków pracy pielęgniarki lub higienistki szkolnej umożliwiających zachowanie intymności, prywatności i bezpieczeństwa uczniom oraz zabezpieczenia ich dokumentacji medycznej¹ • Umożliwienie przeprowadzenia badań uczniów pojedynczo lub w małych grupach • Zrozumienie, że informacja o stanie zdrowia uczniów może być przekazana pracownikom szkoły tylko za zgodą rodziców (opiekunów) opiekunów, a u uczniów pełnoletnich za ich zgodą
2.Przeprowadzanie testów przesiewowych u uczniów i kierowanie postępowaniem po-przesiewowym u uczniów z dodatnim wynikiem testu	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoc w: sprawnej organizacji zaplanowanych testów przesiewowych przekazaniu rodzicom wyników testów i skierowaniu na badania diagnostyczne u uczniów z dodatnim ich wynikiem uzyskaniu od uczniów i rodziców wyników badań ' diagnostycznych²

¹ Wszystkie informacje o stanie zdrowia ucznia są jego dobrem osobistym i są objęte tajemnicą zawodową. Należy umożliwić przechowywanie dokumentacji medycznej uczniów w warunkach uniemożliwiających dostęp do niej osobom nieupoważnionym.

² Pielęgniarka lub higienistka szkolna nie może wydawać żadnych orzeczeń o stanie zdrowia uczniów. Zdarzają się przypadki, że zwracają się do niej dyrektorzy liceów ogólnokształcących lub profilowanych, z prośbą o wydanie takiego zaświadczenia uczniom rozpoczynającym naukę w tych szkołach. Kwestię tę reguluje ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy (Dz. U. Nr 96, poz. 593) oraz Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 15 września 1997 r. w sprawie badań lekarskich kandydatów do szkół ponadpodstawowych lub wyższych, uczniów tych szkół oraz studentów i uczestników studiów doktoranckich, którzy w trakcie praktycznej nauki zawodu lub studiów są narażeni na działanie czynników szkodliwych, uciążliwych lub niebezpiecznych dla zdrowia, oraz sposobu dokumentowania tych badań. (Dz. U. 1997, Nr 120, poz.767).

Standard postępowania	Sposób, w jaki dyrekcja szkoły i nauczyciele mogą wspierać realizację standardu
3. Przygotowanie profilaktycznych badań lekarskich oraz analiza i wykorzystanie ich wyników	<ul style="list-style-type: none"> Wypełnienie przez wychowawców klas: „zero” lub I oraz III szkoły podstawowej, I gimnazjum, I szkoły ponad-gimnazjalnej części „Informacja wychowawcy klasy” w formularzu „Karta profilaktycznego badania lekarskiego ucznia...” Pomoc w: - przekazaniu rodzicom uczniów tych klas informacji o celu i organizacji badania oraz odpowiedniego formularza „Karta profilaktycznego badania lekarskiego ucznia...” - uzyskaniu ww. formularza po zakończeniu badań lekarskich
4. Wykonywanie obowiązkowych szczepień ochronnych (jeśli prowadzone są one w szkole) ³	<ul style="list-style-type: none"> Pomoc w: <ul style="list-style-type: none"> przekazywaniu rodzicom formularzy „Informacja o szczepieniu ochronnym” i zbieraniu wypełnionych formularzy organizacji szczepień w zaplanowanych terminach
5. Prowadzenie u uczniów szkół podstawowych grupowej profilaktyki próchnicy zębów metodą nadzorowanego szczotkowania zębów preparatami fluorkowymi ⁴	<ul style="list-style-type: none"> Pomoc w: <ul style="list-style-type: none"> informowaniu uczniów i rodziców o celu, organizacji i terminie szczotkowania zębów - dopilnowaniu przyniesienia szczotek do zębów - organizacji szczotkowania
6. Przekazywanie informacji o kwalifikacji lekarskiej do wychowania fizycznego i sportu szkolnego oraz współpraca z nauczycielami wychowania fizycznego	<ul style="list-style-type: none"> Stała współpraca nauczycieli wf z pielęgniarką lub higienistką szkolną Przekazywanie informacji o długotrwałych (1 mieś. i dłużej) oraz częstszych, krótszych zwolnieniach uczniów z lekcji wf Konsultowanie przez nauczycieli wf z pielęgniarką lub higienistką szkolną wszystkich niepokojących objawów i zachowań występujących u uczniów w czasie zajęć wf

³ Na niektórych terenach szczepienia wykonywane są poza szkołą w zakładach opieki zdrowotnej; uczniowie zgłaszają się na szczepienia z rodzicami.

⁴ Obecnie w trakcie ustalania jest sposób kontraktowania tej procedury przez Narodowy Fundusz Zdrowia.

Standard postępowania	Sposób, w jaki dyrekcja szkoły i nauczyciele mogą wspierać realizację standardu
7. Poradnictwo czynne dla uczniów z problemami zdrowotnymi, szkolnymi i społecznymi	<ul style="list-style-type: none"> Przekazywanie przez wychowawców klas informacji o zaobserwowanych objawach, zachowaniach tych uczniów i konsultowanie sposobów postępowania i udzielania pomocy Współdziałanie pedagoga szkolnego lub wychowawcy w wywiadach środowiskowych pielęgniarki w domu uczniów Respektowanie zaleceń przekazanych przez pielęgniarkę lub higienistkę szkolną dotyczących organizacji zajęć, miejsca siedzenia w klasie itd.

8. Prowadzenie edukacji zdrowotnej uczniów i ich rodziców oraz uczestnictwo w szkolnych programach profilaktyki i promocji zdrowia	<ul style="list-style-type: none"> • Zapraszanie pielęgniarki lub higienistki szkolnej do planowania, realizacji i ewaluacji programu edukacji zdrowotnej oraz szkolnego programu profilaktyki • Informowanie o akcjach, konkursach i innych formach działań na rzecz zdrowia • W szkołach promujących zdrowie zapraszanie pielęgniarki lub higienistki szkolnej do udziału w pracy szkolnego zespołu promocji zdrowia • Prowadzenie zajęć edukacyjnych dla rodziców na temat konieczności informowania wychowawcy klasy o chorobie lub niepełnosprawności ich dziecka
9. Współpraca z dyrekcją i pracownikami szkoły oraz powiatową stacją sanitarno-epidemiologiczną w zakresie tworzenia w szkole środowiska nauki i pracy sprzyjającego zdrowiu uczniów i pracowników	<ul style="list-style-type: none"> • Konsultowanie z pielęgniarką lub higienistką szkolną rozkładów lekcji, organizacji przerw międzylekcyjnych z punktu widzenia higieny procesu nauczania • Zapraszanie okresowe na posiedzenia rady pedagogicznej • Analizowanie przedłożonych przez pielęgniarkę lub higienistkę szkolną wniosków dotyczących warunków sanitarnych szkoły, zapobiegania urazom, promocji zdrowia psychicznego
10. Udzielanie uczniom i pracownikom szkoły pomocy medycznej w urazach i nagłych zachorowaniach	<ul style="list-style-type: none"> • Konsultowanie z pielęgniarką lub higienistką szkolną wyposażenia apteczek szkolnych i zasad udzielania pierwszej pomocy przez pracowników szkoły⁵ • Pomoc w powiadamianiu rodziców (opiekunów) ucznia, w przypadkach wymagających pomocy lekarskiej

⁵ Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. 2003, Nr 6, poz. 69): Pomieszczenia szkoły i placówki, (...) wyposaża się w apteczki zaopatrzone w środki niezbędne do udzielania pierwszej pomocy i instrukcję o zasadach udzielania tej pomocy (art. 20). Nauczyciele, w szczególności prowadzący zajęcia w warsztatach, laboratoriach, a także zajęcia wychowania fizycznego, podlegają przeszkoleniu w zakresie udzielania pierwszej pomocy (art. 21).

Źródło: red. prof. dr hab. Med. Barbara Wojnarowska, *Współdziałanie pracowników szkoły i pielęgniarki lub higienistki szkolnej*, IMiD Zakład Medycyny Szkolnej, Warszawa 2003, s.28.

Pielęgniarki środowiska nauczania i wychowania swoje zadania realizują również poprzez działalność społeczną w powołany do życia w 2001 roku Krajowym Stowarzyszeniu Pielęgniarek Medycyny Szkolnej z siedzibą w Szczecinie ul. Bogusława 30. Telefon kontaktowy (0 91) 4891 664.

Statutowym celem organizacji jest min.:

1. Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży;
2. Promowanie tolerancji dla sprawnych inaczej;
3. Propagowanie i promowanie wśród dzieci i młodzieży zachowań sprzyjających ich bezpieczeństwu;

Opracowanie: Małgorzata Wojciechowska i Małgorzata Piejak
Krajowe Stowarzyszenie Pielęgniarek Medycyny Szkolnej.

4. Poprawianie społecznego funkcjonowania dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych patologiami, w szczególności problemem alkoholowym;
5. Zapobieganie ryzykownym zachowaniom zdrowotnym wśród dzieci i młodzieży;
6. Wszechstronne propagowanie profesjonalizmu, samodzielności i nowoczesnych standardów postępowania pielęgniarek w miejscu nauczania i wychowania.